

DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2024-51-3>

УДК 38. 486 : 351 (438)

Глєбова Алла Олександрівна

кандидат економічних наук,

доцент кафедри менеджменту і логістики,

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7030-948X>**Alla Glebova**

National University "Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic"

**МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ
СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД
В УМОВАХ BANI-СЕРЕДОВИЩА: ВЕТЕРАНСЬКИЙ АСПЕКТ****METHODOLOGICAL ASPECTS OF THE PROCESS OF FORMING
A STRATEGY FOR THE DEVELOPMENT
OF TERRITORIAL COMMUNITIES IN THE BANI ENVIRONMENT:
THE VETERAN ASPECT**

Анотація. У статті досліджують методичні аспекти процесу формування стратегій розвитку сучасних територіальних громад. Зазначено, що військова агресія, соціально-демографічні зміни, залучення міжнародної підтримки, розвиток місцевого самоврядування, безпекові питання обумовлюють не тільки корегування діючих стратегій, але і внесення змін у нормативно-правове забезпечення процесу їх створення з урахуванням сучасних реалій. Встановлено, що в умовах BANI- середовища роль і значення стратегій буде зростати як для громад, так і держави. Це є особливо важливим у контексті зростання кількості ветеранів в Україні. На основі аналізу світового досвіду визначено, що для реінтеграції ветеранів до звичайного життя розробляються програми щодо отримання освітніх послуг та перепідготовки, працевлаштування, підприємництва, соціальної допомоги та надання житлових послуг, психологічної допомоги та реабілітації.

Ключові слова: стратегія розвитку, ветерани, адаптація, підприємництво, територіальна громада, життєво важливі інтереси.

Summary. The article examines the methodological aspects of the process of developing strategies for the growth of modern territorial communities. It highlights that military aggression, socio-demographic changes, the involvement of international support, the development of local self-government, and security issues necessitate not only the adjustment of existing strategies but also changes in the regulatory and legal framework for their creation, taking into account current realities. It is established that in the context of the BANI environment, the role and significance of strategies will increase for both communities and the state. This is especially important in light of the growing number of veterans in Ukraine. Consequently, the role and importance of community development strategies are also emphasized, as combat participants and veterans will return home and require not only psychological and material assistance but also reintegration services into civilian life. This calls for changes in legislation regarding key areas of state support, such as medical and pension provision, education, employment, housing, and insurance. At the community level, the creation or expansion of existing centers for veterans who, after returning, may experience not only a decline in physical health but also psychological and material well-being, is crucial. Based on the analysis of global experience, it is determined that reintegration programs for veterans into normal life include educational services and retraining, employment, entrepreneurship, social assistance, housing, psychological support, and rehabilitation. As of 2023, most community development strategies in Ukraine lacked such measures and programs. One of the key directions should be the creation of local veteran support centers, which will focus on rehabilitation, employment, and social adaptation. This requires an intersectoral approach that involves state institutions, local governments, civil society organizations, and businesses. Therefore, to ensure the successful reintegration of veterans into civilian life, it is necessary not only to improve the methodological framework for developing territorial development strategies but also to study global experience, which will make this process more successful and reduce tensions in society.

Keywords: development strategy, veterans, adaptation, entrepreneurship, territorial community, vital interests.

Постановка проблеми. В умовах глобалізації, посилення процесів міграції, зростання цін на енергетичні ресурси, швидкого розвитку інформаційно- комунікаційних технологій, збільшення кількості збройних конфліктів у світі, роль і значення стратегічних документів не зменшується, а навпаки зростає. Оскільки будь- то криза чи військовий конфлікт постає завданням як задовольнити життєво важливі інтереси громадян та забезпечити сталий розвиток у довгостроковому періоді. Вирішення цього завдання вимагає якісного та розробленого методологічного забезпечення, що дозволить не тільки акумулювати ресурси, але і забезпечити взаємодію громадян, бізнесу, державних інституцій, міжнародних організацій, громадських організацій тощо. Не тільки на міжнародному, національному рівні, але і на рівні територіальних громад, які останніми роками у результаті децентралізації отримали не тільки значну кількість можливостей, але і зобов'язань. І повинні не тільки акумулювати ресурси, але забезпечити послідовний рух в чітко визначеному напрямі, адаптуватися до сучасних реалій та забезпечити стійкість зростання. Цього досягнути не можливо без стратегічних документів, які є важливими не тільки для бізнесу, але і для державних інституцій та територіальних громад.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. За останні 5 років в Україні накопичений нових досвід щодо регіонального розвитку та згуртованості, який потребує аналізу та систематизації, особливо для науковців, державних службовців, наукових консультантів, які долучаються до розробки стратегічних документів розвитку регіонів та територіальних громад. Розробкою методології формування документів стратегічного розвитку займаються не тільки державні службовці, але і міжнародні організації, які долучаються до консультування (USAID, DOBRE, GIZ, OECF), науковці М. Долишній, І. Сторонянська [16], Л. Бенюк [15], К. Бучко, О. Ковальчук, В. Зубрицький, А. Мельник, Лозинська Т.М [2] та інші. Однак, не зважаючи на значну кількість наукових доробків та практичних рекомендацій, питання методології розробки стратегій розвитку територіальних громад потребує удосконалення з урахуванням сучасних реалій.

Метою статті є дослідження процесу формування та реалізації стратегій територіальних громад з урахуванням сучасних реалій, а також ветеранської політики, яка формується нині в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Останніми десятиліттями тривають дискусії щодо доцільності, ролі і важливості стратегічних документів не тільки для бізнесу, але й державних інституцій. Однак, в умовах динамічних змін та VANI – середовища (крихкості, тривожності, нелінійності, незрозумілості) роль і значення

стратегії не зменшується, а навпаки зростає. Зокрема, на сучасному етапі доцільно виділити основні фактори, які актуалізують роль і значення стратегічних документів (рис.1).

Перше, російська агресія суттєво змінила соціально-економічну ситуацію в Україні. Велика кількість територіальних громад зазнали руйнувань інфраструктури, масової міграції населення та руйнувань інфраструктури. Тому в стратегії потрібно включати плани щодо відновлення житлових, соціальних та економічних об'єктів, а також створення умов для повернення [1].

По-друге, безпека (фізична, інформаційна, енергетична) стає ключовим завданням в умовах гібридної війни. Забезпечення надійної інфраструктури, безпечного середовища для жителів та розвиток стратегічних об'єктів є ключовими аспектами розвитку громади.

Третє, в рамках реформи децентралізації в Україні громади отримали більше повноважень та ресурсів для самостійного прийняття рішень. Це вимагає адаптації стратегій, з акцентом на ефективне управління ресурсами, залучення інвестицій та розвиток локальної економіки. Ці стратегії повинні враховувати нові можливості та виклики, пов'язані з управлінням на місцевому рівні [3].

По-четверте, війна значно вплинула на демографічну структуру багатьох регіонів, особливо сільських громад, що потребує оновлення стратегій розвитку для адаптації до нових реалій. Наприклад, необхідно включати програми підтримки для переселенців, а також заходи з розвитку трудових ресурсів та освіти [1].

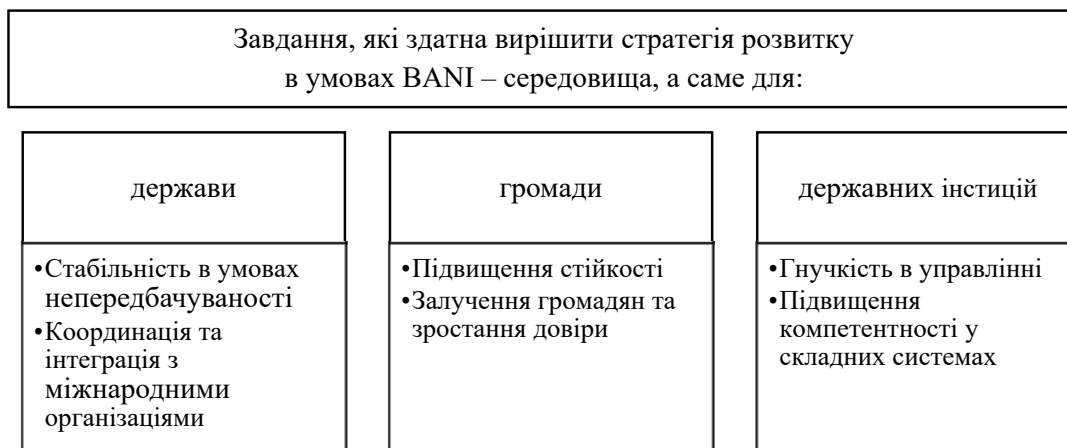
П'яте, внесення змін до стратегій дає можливість громадам ефективно залучати міжнародні інвестиції, гранти та технічну допомогу. Міжнародні організації, такі як ПРООН, GIZ та ЄС, вимагають наявності чітких та актуальних стратегій розвитку для надання підтримки, особливо в умовах післявоєнного відновлення [1].

І останнє, необхідно адаптувати стратегії до сучасних викликів у сфері екології та кліматичних змін. Сучасні громади мають включати екологічні стандарти у розвиток інфраструктури, енергетики та управління відходами. Важливість таких заходів зростає з огляду на глобальні кліматичні виклики. Таким чином, оновлені стратегії розвитку громад в Україні повинні враховувати військові виклики, соціально-економічні зміни, посилення безпеки, децентралізацію, а також потреби сталого розвитку. Адже, вони виступають важливими інструментами управління (рис. 2) в умовах високого рівня невизначеності, складності, крихкості, тривожності та незбагненості та дозволяють досягати поставлених цілей. Так, для держави. VANI – середовище означає, що ситуації можуть постійно змінюватися, тому стра-

Рисунок 1 – Основні чинники, які актуалізують зростання ролі і значення стратегії розвитку для територіальних громад

Джерело: складено автором

Рисунок 2 – Завдання, які здатна вирішити стратегія розвитку в умовах ВАНІ – середовища

Джерело: складено автором

тегії розвитку дають державі план дій і дозволяють швидко адаптуватися до нових викликів.

Наприклад, вони допомагають мобілізувати ресурси під час криз, таких як пандемії або війни, мінімізуючи негативні наслідки. Дозволяють полегшувати інтеграцію з глобальними ініціативами та отримання міжнародної підтримки (грантів, інвестицій). Це особливо важливо в умовах глобальних криз, коли координація з іншими країнами та організаціями є критичною для виживання.

Для громади, забезпечувати стійкість в умовах крихкості шляхом підготовки стратегічних планів, які дозволяють отримати відповідь не тільки, які ресурси може акумулювати територіальна громада, але і який вона має потенціал. Це дозволяє забезпечити швидкість реагування на кризи та здатність відновлюватися після потрясінь, таких як війна чи природні катастрофи. Крім цього, саме наявність стратегічних документів дозволяє не тільки забезпечувати довіру у громадян, бізнесу

та інших стейкхолдерів, але і залучати їх до процесу прийняття рішень. Це знижує тривожність (Anxious) та забезпечує більшу довіру до місцевих владних органів. Активна участь мешканців сприяє кращому розумінню потреб громади та більш ефективному використанню ресурсів. Для державних інституцій, забезпечують гнучкість та адаптивність, адже вони допомагають всім рівням управління – від держави до громад – бути гнучкими та готовими до змін.

В умовах ВАНІ важливо швидко реагувати на виклики і змінювати курс, щоб зберегти стійкість. Зменшувати невизначеність та тривожність, адже саме стратегії виступають своєрідними «дорожніми картами», які дозволяють сформулювати бачення розвитку, що знижує рівень невизначеності і тривоги, дозволяючи громадам і державі планувати майбутнє. Сприяти інноваціям та сталому розвитку шляхом визначення нових можливостей з урахуванням територіального потенціалу

(ресурсного, соціального, природного та інших). Зокрема, варто зазначити, що важливу роль у процесі формування стратегій розвитку відіграє нормативно-правове забезпечення (рис. 3), яке нині потребує корегування, що дозволить стандартизувати процес розробки стратегій розвитку територіальних громад, що є важливим в сучасних умовах.

Зокрема, військова агресія, посилення процесів міграції, зростання потреби у міжнародній допомозі обумовили потребу у внесенні змін до законодавчих актів України щодо засад державної регіональної політики та політики відновлення регіонів і територій у 2022 році. Ці зміни полягають у наступному (рис. 4).

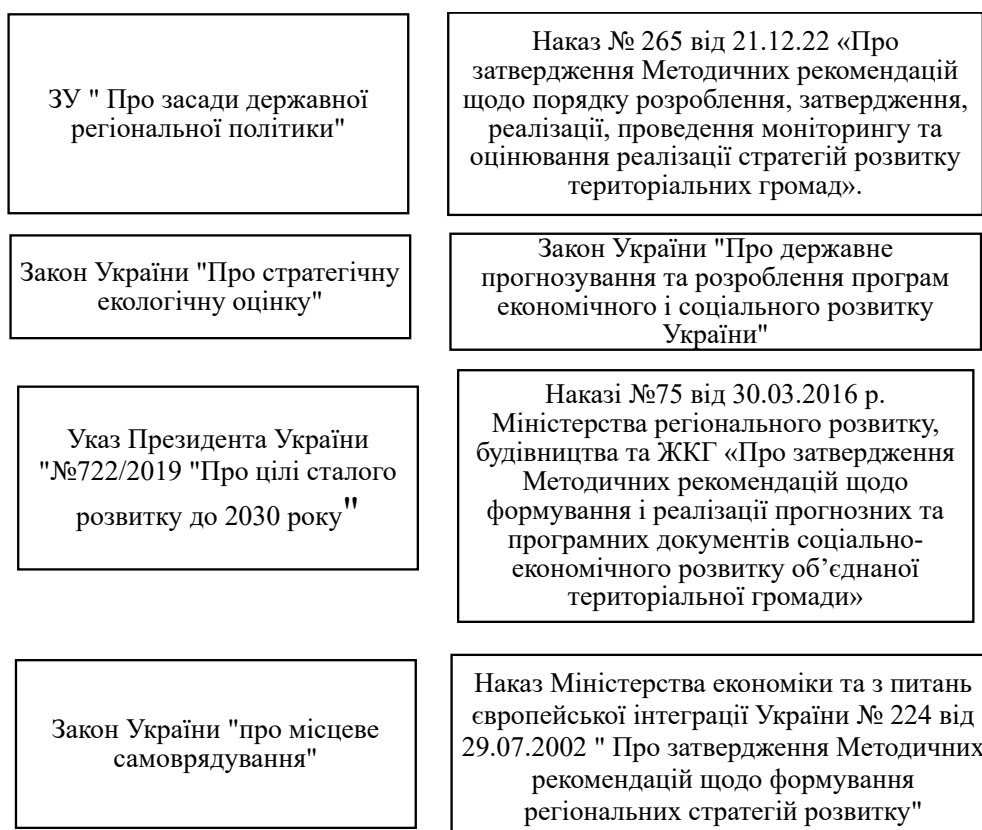
В цих умовах, досить гостро постає питання яким чином можливо забезпечити задоволення життєво важливих інтересів громадян, коли значна частина інфраструктури зазнає постійної руйнації, зростає міграція населення і відбуваються значні зміни у соціальній структурі населення, а саме досить швидкими темпами зростає кількість ветеранів та осіб, які потребують допомоги.

В Україні за останніми офіційними даними категорію «учасник бойових дій» отримали понад 770 тисяч осіб. Разом з іншими категоріями загальна кількість ветеранів війни становить 1,2 млн осіб. За прогнозами фахівців, на

кінець війни кількість ветеранів разом із членами сімей загиблих може зрости до 5 млн осіб [12]. Це, в свою чергу, також актуалізує роль і значення стратегій розвитку територіальних громад, адже учасники бойових дій, ветерани будуть повертатися до себе додому і будуть потребувати не тільки психологічної, матеріальної допомоги, але і послуг реінтеграції у цивільне життя.

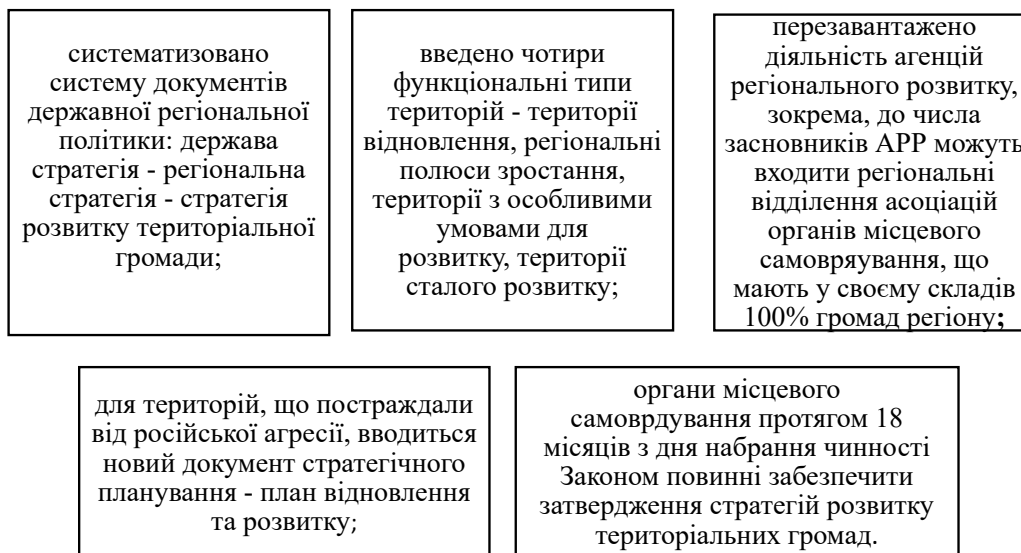
Це обумовлює потребу у змінах у законодавстві щодо базових напрямів державної підтримки: медичного та пенсійного забезпечення, освіти, працевлаштування, забезпечення житлом, страхування тощо. На рівні громад створення центрів або розширення сучасних послуг існуючих центрів щодо ветеранів, які відчуватимуть після повернення не тільки погіршення фізичного, але і психологічного та матеріального стану. І потребуватимуть тривалого лікування та реабілітації, доступності звичайних послуг для задоволення життєвих потреб.

Це встановлює додаткові потреби у безбар'єрності не тільки у державних закладах та органах місцевого самоврядування, але і у приватного бізнесу, який надає різноманітні послуги. Тому повернення такої значної кількості ветеранів потребує комплексного підходу на рівні місцевих органів влади, що мають адаптувати інфраструк-

Рисунок 3 – Нормативно-методичне забезпечення процесу формування стратегій розвитку територіальних громад

Джерело: складено автором на основі [3-10]

Рисунок 4 – Зміни, щодо формування стратегій розвитку територіальних громад на основі змін у законодавстві

Джерело: [11]

туру, соціальні послуги та економіку громад до нових викликів. Стратегії розвитку територіальних громад повинні враховувати необхідність інтеграції ветеранів у життя громад через програми професійної перекваліфікації, надання медичних послуг, соціального захисту та працевлаштування. До 2023 року більшість стратегій розвитку територіальних громад в Україні не мали таких заходів і програм.

Зокрема, одним із ключових напрямів має стати створення місцевих центрів підтримки ветеранів, які будуть займатися питаннями реабілітації, працевлаштування та соціальної адаптації. Це вимагає інтеграції міжсекторального підходу – залучення державних інституцій, місцевого самоврядування, громадських організацій і бізнесу.

Також варто враховувати особливі потреби членів сімей загиблих військових, для яких необхідно розробити окремі програми соціальної підтримки та психологічної допомоги. Це, в свою чергу, може сприяти зміцненню соціального капіталу громад і підвищенню їх стійкості до соціальних викликів. Тому, щоб мати змогу забезпечити успішну реінтеграцію ветеранів у цивільне життя потрібно удосконалювати не тільки методичне забезпечення процесу розробки стратегій розвитку територій, але і вивчати світовий досвід, що дозволить цей процес зробити більш успішним і зменшити рівень напруги у суспільстві. Зокрема, у світовій практиці у цьому напрямі існує різноманітна практика, яка потребує вивчення та аналізу.

Врахування міжнародного досвіду реінтеграції ветеранів у стратегії розвитку територіальних громад в Україні має ключове значення для успішної адаптації ветеранів до цивільного життя

після війни. Досвід таких країн, як США, Велика Британія, Канада, Ізраїль і Німеччина, показує, що ефективна реінтеграція ґрунтується на комплексному підході, який включає:

1. Освіта та перекваліфікація. У США програма GI Bill забезпечила ветеранів фінансовою підтримкою для здобуття вищої освіти або професійної підготовки, що сприяло їхній інтеграції в економіку. Схожі ініціативи, такі як програми перекваліфікації у Німеччині, демонструють важливість надання доступу до освіти та навчальних програм для допомоги ветеранам у здобутті нових професій. Це критично важливо для адаптації ветеранів до мирного життя та забезпечення їх економічної незалежності.

2. Працевлаштування. У таких країнах, як США та Канада, ініціативи, спрямовані на працевлаштування ветеранів, показали ефективність у допомозі ветеранам знайти роботу. Програми, як Veterans' Employment and Training Service (VETS) і Hire a Veteran, пропонують тренінги, ярмарки вакансій і підтримку роботодавців, що сприяє залученню ветеранів на ринок праці. Велика Британія через Career Transition Partnership (CTP) також пропонує консультації з працевлаштування та професійну підготовку.

3. Підтримка підприємництва. Ізраїль активно підтримує ветеранів через програми соціального підприємництва. Це не лише сприяє працевлаштуванню ветеранів, але й стимулює економічний розвиток на місцевому рівні. Інтеграція таких підходів у стратегії розвитку українських громад може забезпечити можливості для ветеранів розвивати власні бізнеси та сприяти економічному зростанню регіонів.

4. Соціальна допомога та житлові програми. Програми підтримки житла, що активно розвиваються у США, Великій Британії та Німеччині, допомагають ветеранам і їхнім сім'ям отримати доступ до житлових пільг та соціальної підтримки. У Великій Британії Armed Forces Covenant гарантує, що ветерани не будуть дискриміновані в доступі до державних послуг, включаючи охорону здоров'я та житло. Українські громади повинні передбачити схожі механізми для забезпечення ветеранів житлом та іншими соціальними послугами.

5. Психологічна допомога та реабілітація. У багатьох країнах, таких як США та Ізраїль, велика увага приділяється психологічній реабілітації ветеранів, особливо тим, хто пережив посттравматичний стресовий розлад (ПТСР). Реабілітаційні програми, медична підтримка та спеціальні центри допомоги ветеранам повинні стати невід'ємною частиною стратегій розвитку громад в Україні, щоб забезпечити фізичне та психологічне здоров'я ветеранів [13; 14].

Висновки. Таким чином, на сучасному етапі, коли відбувається формування стратегій розвитку територіальних громад, важливо забезпечити розуміння у державних службовців, фахівців, консультантів важливості даного документи, який є потужним інструментом управління і здатний не тільки вирішувати нагальні проблеми, але і формувати передумови для стійкого розвитку.

Повномасштабне вторгнення, міграції, погіршення екологічної ситуації, зростання кількості ветеранів обумовлюють необхідність перегляду сучасних стратегій, зокрема з урахуванням ветеранської політики, яка дозволить не тільки забезпечити реінтеграцію ветеранів у життя громади, але і зберегти окремі громади. Загалом, успішна реінтеграція ветеранів сприятиме не лише покращенню добробуту окремих громад, але й підвищенню економічного потенціалу країни, оскільки значна частина ветеранів здатна внести свій вклад у розвиток регіонів завдяки здобутим навичкам і досвіду під час служби.

Тому важливим аспектом стратегії розвитку територіальних громад є забезпечення доступу ветеранів та їхніх родин до житла, створення умов для підприємництва та інтеграція інклюзивних механізмів підтримки. Це забезпечить сталий розвиток територій, адаптованих до нових реалій постконфліктного відновлення. Світовий досвід показує, що для ефективної реінтеграції ветеранів необхідно поєднувати освіту, працевлаштування, підтримку підприємництва, соціальні та житлові програми, а також психологічну допомогу. Українські територіальні громади можуть адаптувати ці підходи для створення ефективних стратегій розвитку, спрямованих на підтримку ветеранів, що, в свою чергу, сприятиме соціальній згуртованості та економічному зростанню країни.

Список використаних джерел:

1. Стратегічне оцінювання функціональних типів територій: потенціал та ризики розвитку: електрон. науково-аналітична доповідь / наук. ред. І.З. Сторонянська. ДУ "Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України". Львів, 2022. 114 с. (Серія «Проблеми регіонального розвитку»). URL: <http://ird.gov.ua/irdp/r20220041.pdf>
2. Лозинська Т.М. Методологічні основи дослідження розвитку місцевої демократії. *Актуальні проблеми інноваційної економіки та права*. 2024. № 2. С. 30–34.
3. Закон України "Про засади державної регіональної політики". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text>
4. Наказ № 265 від 21.12.22 «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо порядку розроблення, затвердження, реалізації, проведення моніторингу та оцінювання реалізації стратегій розвитку територіальних громад». URL: <http://surl.li/wywihs>
5. Методичні рекомендації щодо розробки стратегій громад: практичний посібник. URL: <http://surl.li/gmzhci>
6. Закон України "Про стратегічну екологічну оцінку". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2354-19#Text>
7. Указу Президента України № 722/2019 "Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>
8. Наказ № 75 від 30.03.2016 р. Міністерства регіонального розвитку, будівництва та ЖКГ «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо формування і реалізації прогнозних та програмних документів соціально-економічного розвитку об'єднаної територіальної громади». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0075858-16#Text>
9. Закон України "Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1602-14#Text>
10. Закон України «Про місцеве самоврядування». URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/z970280?ed=2021_03_04
11. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо засад державної регіональної політики та політики відновлення регіонів і територій» 2389-IX від 09.07.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2389-20#Text>
12. Лапутіна Ю.В. В Україні кількість УБД і сімей загиблих може зрости до 5 мільйонів. URL: <http://surl.li/cheunc>
13. Інноваційні підходи до працевлаштування та перекваліфікації ветеранів: світовий досвід і перспективи для України. URL: <http://surl.li/jkcejeb>
14. The armed forces covenant fund trust. URL: <https://covenantfund.org.uk/>

15. Сторонянська І.З., Бенювська Л.Я. Орієнтація на управління активами територіальних громад: теоретичні підходи. *Регіональна економіка*. 2020. № 95 (1). С. 5–13. DOI: <https://doi.org/10.36818/1562-0905-2020-1-1>

16. Семенюк І., Іванченко Г., & Веслова Я. Стратегічний розвиток громад в умовах подолання воєнних викликів: проєктний підхід. *Економіка та суспільство*. 2023. № (55). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-55-5>

References:

1 Storonyanska I. Z. (Eds.) (2022) *Stratehichne otsiniuvannia funktsionalnykh typiv terytorii: potentsial ta ryzyky rozvytku* [Strategic Assessment of Functional Types of Territories: Potential and Development Risks]: elektron. naukovy-analitychna dopovid. D.U. "Instytut rehionalnykh doslidzhen imeni M. I. Dolishnoho NAN Ukrainy". (Serii "Problemy rehionalnoho rozvytku"). Lviv. Available at: <http://ird.gov.ua/irdp/p20220041.pdf> (in Ukrainian)

2. Lozynska T. M. (2024) Metodolohichni osnovy doslidzhennia rozvytku mistsevoi demokratsii [Methodological Foundations of the Study of Local Democracy]. *Aktualni problemy innovatsiinoi ekonomiky ta prava*, no. (2), pp. 30–34. (in Ukrainian)

3. Verkhovna Rada Ukrainy. (2015) Pro zasady derzhavnoi rehionalnoi polityky: Zakon Ukrainy No. 156-19. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text> (in Ukrainian)

4. Ministry of Communities and Territories Development of Ukraine. (2022). Nakaz No. 265 vid 21.12.2022 "Pro zatverdzhennia Metodichnykh rekomendatsii shchodo poriadku rozrobky, zatverdzhennia, realizatsii, provedennia monitorynhu ta otsiniuvannia realizatsii stratehii rozvytku terytorialnykh hromad". Available at: <http://surl.li/wywihs> (in Ukrainian)

5. Ministry of Communities and Territories Development of Ukraine. (2023). Metodichni rekomendatsii shchodo rozrobky stratehii hromad: Praktychnyi posibnyk. Available at: <http://surl.li/gmzhci> (in Ukrainian)

6. Verkhovna Rada Ukrainy. (2018) Pro stratehichnu ekolohichnu otsinku: Zakon Ukrainy No. 2354-19. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2354-19#Text> (in Ukrainian)

7. President of Ukraine. (2019) Ukaz Prezydenta Ukrainy No. 722/2019 "Pro Tsili staloho rozvytku Ukrainy na period do 2030 roku". Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text> (in Ukrainian)

8. Ministry of Regional Development, Construction and Housing and Communal Services of Ukraine. (2016). Nakaz No. 75 vid 30.03.2016 "Pro zatverdzhennia Metodichnykh rekomendatsii shchodo formuvannia i realizatsii prohnoznych ta prohramnykh dokumentiv sotsialno-ekonomichnoho rozvytku obyednanoi terytorialnoi hromady". Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0075858-16#Text> (in Ukrainian)

9. Verkhovna Rada Ukrainy. (2000) Pro derzhavne prohnozuvannia ta rozroblennia prohram ekonomichnoho i sotsialnoho rozvytku Ukrainy: Zakon Ukrainy No. 1602-14. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1602-14#Text> (in Ukrainian)

10. Verkhovna Rada Ukrainy. (1997) Pro mistseve samovriaduvannia: Zakon Ukrainy No. 280/97. Available at: https://ips.ligazakon.net/document/view/z970280?ed=2021_03_04 (in Ukrainian)

11. Verkhovna Rada Ukrainy. (2022) Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo zasad derzhavnoi rehionalnoi polityky ta polityky vidnovlennia rehioniv i terytorii: Zakon Ukrainy No. 2389-IX. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2389-20#Text> (in Ukrainian)

12. Laputina Y. (2023) V Ukraini kil'kist' UBD i simej zahyblykh mozhe zrosty do 5 mil'ioniv. Available at: <http://surl.li/cheync> (in Ukrainian)

13. Veteran Fund. (2024) Innovatsiini pidkhody do pratsevlashtuvannia ta perekvalifikatsii veteraniv: Svitovi dosvid i perspektyvy dlia Ukrainy. Available at: <http://surl.li/jkcejeb> (in Ukrainian)

14. The Armed Forces Covenant Fund Trust. (n.d.). The Armed Forces Covenant Fund Trust. Available at: <https://covenantfund.org.uk/> (in Ukrainian)

15. Storonyanska I. Z., Benovska L. Ya. (2020) Oriientatsiia na upravlinnia aktyvamy terytorialnykh hromad: teoretychni pidkhody [Orientation towards Asset Management of Territorial Communities: Theoretical Approaches]. *Rehionalna ekonomika*, no. 95(1), pp. 5–13. DOI: <https://doi.org/10.36818/1562-0905-2020-1-1> (in Ukrainian)

16. Semenyuk I., Ivanchenko H., & Veslova Ya. (2023) Stratehichni rozvytok hromad v umovakh podolannia voiennykh vyklykiv: proiektnyi pidkhid [Strategic Development of Communities in Overcoming War Challenges: A Project-Based Approach]. *Ekonomika ta suspilstvo*, no. (55). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-55-5> (in Ukrainian)

Стаття надійшла до редакції 21.10.2024